

Düşünce-Eylem Kaynaşması, Yükleme Biçimleri, Depresif ve Obsesif-Kompulsif Belirtiler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Psik. Serap PİRİ¹, Dr. Elif KABAKÇI²

Özet / Abstract

Amaç: Düşünce Eylem Kaynaşması (DEK) obsesyonel problemlerin gelişiminde rol oynadığı düşünülen bilişsel bir yanlılıktır. DEK'in iki bileşeni tanımlanmıştır: DEK-Ahlak, kabul edilemez girici düşüncelere sahip olmanın gerçekte bunu yapmak kadar kötü olduğu inancıdır. DEK-Olabilirlik ise kabul edilemez girici bir düşünceye sahip olmanın gerçekte bu kötü olayın olma olasılığını arttıracığı inancıdır. Olay, kişinin kendisi ile (DEK-Olabilirlik-Kendisi) ya da diğerleriyle (DEK-Olabilirlik-Diğerleri) bağlantılı olabilir. Yükleme biçimleri ise iyi ve kötü olayların nedenleri ile ilgili içsellik-dışsallık, değişmezlik-değişebilirlik, genellik-özellik ve önemlilik-önemsizlik boyutlarında yapılan atıfları belirtmektedir. Yükleme biçimleri özellikle depresyon bağlamında ele alınmaktadır. Bu araştırmanın amacı, DEK, yükleme biçimleri, depresif ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Ayrıca, depresif ve obsesif kompulsif belirtilerin etkileri istatistiksel olarak kontrol edildikten sonra DEK ve alt boyutlarını, en iyi yordayan yükleme biçimi boyutlarının belirlenmesi de amaçlanmaktadır.

Yöntem: Araştırmaya Hacettepe Üniversitesi'nin değişik bölüm ve sınıflarında eğitimine devam eden toplam 312 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEKÖ), Yükleme Biçimi Ölçeği (YBÖ), Maudsley Obsesif Kompulsif Soru Listesi (MOKSL) ve Beck Depresyon Envanteri (BDE) kullanılmıştır.

Bulgular: Sonuçta DEK'in tüm alt boyutlarının (DEK-Ahlak, DEK-Olabilirlik-Kendisi ve Diğerleri) yükleme biçiminin kötü olaylar için genellik, BDE ve MOKSL ile ilişkili olduğu bulunurken; DEK-Ahlak boyutunun ayrıca yükleme biçiminin kötü olaylar için önemlilik boyutu ile de ilişkili olduğu görülmüştür. DEK'in DEK-Olabilirlik ve DEK-Olabilirlik-Kendisi boyutlarını yükleme biçiminin kötü olaylar için genellik boyutunun yordadığı görülmüşken; DEK-Ahlak boyutunun ise yükleme biçiminin kötü olaylar için önemlilik boyutu tarafından yordandığı bulunmuştur.

Sonuç: DEK, yükleme biçimleri, depresif ve obsesif kompulsif belirtilerin belli oranlarda birbirleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak DEK ve yükleme biçimleri alt boyutları arasında bulunan ilişkilerin bazı ortak değişkenler tarafından etkileniyor olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Düşünce-eylem kaynaşması, yükleme biçimleri, depresif ve obsesif kompulsif belirtiler

SUMMARY: An Evaluation of Some of the Relationships Between Thought-Action Fusion, Attributional Styles, and Depressive and Obsessive-Compulsive Symptoms

Objective: Thought-action fusion (TAF) is a cognitive bias presumed to underlie the development of obsessional problems. Two domains of TAF have been identified. The first, TAF-moral, is characterized by the belief that having morally unacceptable thoughts is as bad as actually carrying them out. The second, TAF-likelihood, refers to the belief that certain thoughts cause particular events. The event can be related to one's self (likelihood-self) or to someone else (likelihood-others). The other cognitive variable of the study is attributional style. The theory of attributional styles, in terms of the causes of good and bad events, is taken into account especially in the context of depression and has four dimensions: internality-externality, stability-instability, globality-specificity, and importance-unimportance. The first objective of the present study was to investigate the relationships between TAF, and attributional style, and depressive and obsessive-compulsive symptoms. The second objective was to determine the predictors of TAF when the effects of depressive and obsessive-compulsive symptoms are statistically controlled.

Method: The sample consisted of 312 students randomly selected from different departments at Hacettepe University. The Thought-Action Fusion Scale (TAFS), Attributional Style Questionnaire (ASQ), Maudsley Obsessive-Compulsive Inventory (MOCI), and Beck Depression Inventory (BDI) were administered to these students.

Results: The correlations among all the subtypes of TAF (TAF-moral, likelihood-self, and likelihood-others), and the global attributions for bad events, BDI, and MOCI were significant. In addition, the correlation between TAF-moral and the importance of the attribution for bad events was significant. TAF-likelihood-others and TAF-likelihood-self were predicted by global attributions for bad events and TAF-moral was predicted by the importance of the attributions for bad events.

Conclusion: TAF, and attributional styles, and depressive and obsessive-compulsive symptoms may be related to each other. The results also suggest a possible effect of other variables not controlled in this study, both on TAF and the dimensions of attributional styles.

Key Words: Thought-action fusion, attributional styles, depressive and obsessive-compulsive symptoms

¹Uzm. Psik., ²Doç. Psik., Hacettepe Ü Tıp Fak., Psikiyatri AD., Ankara.
Dr. Serap Piri, e-posta: serap_piri@yahoo.com

GİRİŞ

Düşünce Eylem Kaynaşması (DEK), son yıllarda üzerinde yoğun araştırmalar yapılan bilişsel değişkenlerden biridir. Bu alanda yapılan çalışmalar her ne kadar son on beş yıldır hız kazansa da aslında DEK kavramının uzun yıllardır klinisyenlerce biliniyor olduğu görülmektedir. Çok genel anlamda düşünce ve eylemlerin birbirine karışması olarak tanımlanan DEK'in ilk kez içerik olarak Bleuler tarafından ele alındığı söylenebilir.

Bleuler (1934), "düşüncenin mutlak gücü" (omnipotence of thought) terimini kullanarak, düşünceleri yoluyla başkalarına zarar verme korkusu olan hastalar tanımlamıştır. Bu anlamda daha çok büyüsel düşünce bağlamında ele alınan DEK'in daha sonra modern yaklaşım içinde ele alınışı Rachman (1976) ve Salkovskis (1985) tarafından olmuştur. Bu kuramcılar kabul edilemez dürtü, düşünce ya da imgelere sahip Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) hastalarının, bu düşüncelerini değiştiremedikleri koşulda, diğer insanlara zarar vermeye yönelik bir inanca sahip olduklarını görmüşlerdir. DEK'in bu şekilde OKB bağlamında ele alınmasıyla birlikte bu alanda yapılan çalışmalar hız kazanmış, ilk kez Shafran ve ark. (1996), DEK kavramını tanımlayıp incelemeye başlamıştır.

Düşünce-eylem kaynaşması, bireylerin istenmeyen, girici düşüncelerine özel bir önem verdiği ve bu türden düşüncelerin yanlış yorumlanmasına etki ettiği düşünülen bilişsel bir yanlılıktır (Abramowitz ve ark. 2003). DEK iki boyuttan oluşmaktadır. Bunlardan ilki DEK-Ahlak'tır: Kabul edilemez, istenmeyen, girici düşüncelere sahip olmak o olayı yapmakla eş anlamlıdır inancı. Örneğin kutsal yerlerde küftüğünü düşünmek gerçekte kutsal bir yerde küftirmek kadar kötüdür. DEK'in ikinci boyutu DEK-Olabilirlik'tir: Kabul edilemez, istenmeyen, girici düşünceler o durumun ortaya çıkma olasılığını artırır inancıdır. DEK-Olabilirlik boyutu da iki alt boyutta ele alınır. Bunlardan ilki DEK-Olabilirlik-Kendisi'dir: Bu boyutta kişi düşüncelerinin kendisine yönelik olumsuz olayları ortaya çıkarma olasılığını artırdığına inanır. Örneğin kişi hasta olacağına yönelik bir düşünceye sahipse bu onun hasta olma olasılığını artırır. Diğer boyut DEK-Olabilirlik-Diğerleri'dir: Bu boyutta ise kişi, düşüncelerinin diğer insanlara yönelik olumsuz olayları ortaya çıkarma olasılığını artırdığına inanır. Örneğin bir arkadaşımın hasta olduğunu düşünürsem bu onun hasta olma olasılığını artırır (Shafran ve Rachman 2004).

Obsesif Kompulsif Bozukluğun bilişsel teorisine göre, DEK açısından gözlenen bu bilişsel yanlılıklar bireylerin sorumluluk algılarını tetiklemekte ve sonuçta DEK iki

nedenen dolayı OKB için önemli olmaktadır. Birincisi eğer birey, üzücü olayları düşünmenin gerçekte bunun olma olasılığını artıracığına inanırsa (DEK-Olabilirlik) olası negatif sonucu engellemek için bazı davranışlarda bulunabilir (kaçınma, kompulsif törenler gibi). İkinci olarak eğer birey girici düşüncelere sahip olmanın ahlaken o davranışı yapmaya denk olduğuna inanırsa (DEK-Ahlak) bu sefer sahip olduğu bu düşünceler nedeniyle sıkıntı (distress) duyulabilir (Amir ve ark. 2001). Böylece olumsuz olayların gerçekleşmesine yönelik algılanan sorumluluk ve DEK'in iki alt boyutu, suçluluk duyguları yaratarak OKB'nin gelişmesinde ve devamında rol oynayabilir (Shafran ve ark. 1996).

Obsesif Kompulsif Bozuklukta DEK olgusuna ilişkin görgül araştırmalar oldukça kapsamlıdır. Shafran ve ark. (1996) tarafından yapılan bir çalışmada obsesif örneklem grubunun DEK puanları, obsesif olmayan örneklem grubuna göre daha yüksek bulunmuştur. Aynı çalışmada DEK ve Maudsley Obsesif Kompulsif Soru Listesi (MOKSL)'nin alt ölçekleri arasındaki ilişkiye bakılmış; en yüksek ilişkinin DEK-Olabilirlik-Diğerleri ve MOKSL'nin kontrol etme alt boyutu arasında olduğu görülmüştür. DEK-Ahlak ve MOKSL arasındaki ilişki orta düzeyde iken depresyon kontrol edildiğinde ilişkinin kaybolduğu görülmüştür. Yapılan bir başka çalışmada ise obsesif belirtiler ve DEK-Olabilirlik boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunurken; MOKSL ve DEK-Ahlak boyutu arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır (Rassin ve ark. 2001b).

Yapılan araştırmalar DEK'in sadece OKB'ye özgü olmadığını göstermektedir. DEK açısından OKB ile başlayan çalışma alanı, son yıllarda depresyon, yaygın anksiyete bozukluğu, sosyal fobi ve yeme bozukluğu gibi psikopatolojilere kadar genişlemiştir (Abramowitz ve ark. 2003, Berle ve Starcevic 2005). Bu alanda yapılan araştırmalar DEK'in OKB'ye özgü olmaktan çok, genel anlamda psikopatoloji ile ilişkili olabileceği görüşünü doğurmuştur. Bu görüşle tutarlı olarak Rassin ve ark. (2001a) OKB ve diğer anksiyete bozuklukları açısından DEK puanlarını karşılaştırdığı çalışmalarında gruplar arasında herhangi bir fark bulamamışlardır. Başka bir çalışmada Muris ve ark. (2001) ise normal ergen örnekleminde DEK ve anksiyete belirtilerini araştırmış ve sonuçta DEK'in sadece OKB'yle değil diğer anksiyete bozuklukları ve depresyonla da ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Hazlett-Stevens ve ark. (2002) DEK'in, anksiyete bozukluklarının temel özelliklerinden olan patolojik endişe gibi üçüncü bir değişken yoluyla hem OKB hem de diğer anksiyete bozuklukları ile ilişkili olabileceğini belirtmişlerdir.

TABLO 1. Düşünce Eylem Kaynaşması (DEK) ve Yükleme Biçimi Alt boyutları ile BDE^a ve MOKSL^b için Pearson Bağlılıkları.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. DEK Toplam														
2. DEK- Ahlak	.92**													
3. DEK Olabilirlik	.56**	.18**												
4. DEK Olabilirlik-kendisi	.53**	.18**	.92**											
5. DEK Olabilirlik-diğerleri	.51**	.16**	.93**	.71**										
6. BDE	.21**	.18**	.14*	.13*	.13*									
7. MOKSL	.40**	.36**	.25**	.24**	.23**	.44**								
8. Kötü olaylar için içsellik	-.02	-.17	-.02	.01	-.05	.07	-.01							
9. Kötü olaylar için değişmezlik	.08	.09	.00	.04	-.05	.03	.07	.18**						
10. Kötü olaylar için genellik	.22**	.17**	.18**	.21**	.14*	.20**	.14*	.23**	.28**					
11. Kötü olaylar için önemlilik	.21**	.20**	.94	.10	.08	.27**	.19**	.15**	.10	.42**				
12. İyi olaylar için içsellik	.04	.05	-.02	-.03	-.02	.02	.08	.05	.00	.00	.15**			
13. İyi olaylar için değişmezlik	-.03	.00	-.07	-.07	-.06	-.04	.11	.04	.32**	.08	.17**	.59**		
14. İyi olaylar için genellik	.07	.03	.09	.07	.09	.09	.22**	-.01	.02	.38**	.33**	.34**	.41**	
15. İyi olaylar için önemlilik	.07	.06	.05	.03	.07	.16**	.19**	.02	-.02	.18**	.54**	.36**	.38**	.64**

^a BDE, Beck Depresyon Envanteri; ^b MOKSL, Maudsley Obsesif Kompulsif Soru Listesi; *p<.05, ** p<.01.

Düşünce-eylem kaynaşması, sadece OKB ile değil depresyonla da ilişkili görünmektedir. Abramowitz ve ark. (2002) tarafından yapılan araştırmada DEK-Olabilirlik boyutu daha çok anksiyete ile bağlantılı bulunurken buna karşın DEK-Ahlak doğrudan depresyonla ilişkili bulunmuştur. DEK-Ahlak ve depresyon arasındaki ilişki, depresyonda görülen bilişsel süreçlerle ilgili olabilir. Depresyon hastaları genellikle olumsuz olayların oluşmasının kendileri olduğunu düşünürler (kişileştirme) ve bundan dolayı yoğun suçluluk duygusu duyabilirler. Bu açıdan DEK-Ahlak, depresyonda gözlenen kişileştirme, suçluluk duyguları gibi süreçlerle ilişkili olabilir.

Özetle, klinik olmayan ve öğrenci örnekleminde, obsesif psikopatoloji ve DEK-Olabilirlik alt boyutu arasında bir ilişki olduğu görülürken; DEK-Ahlak ve obsesif şikayetler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar DEK-Ahlak boyutunun daha çok depresyonla ilişkili olduğunu göstermektedir (Shafran ve Rachman 2004).

Yükleme Biçimleri (Attributional Styles)

Yükleme biçimi, olayların nedenlerine ilişkin yapılan açıklamalardır. İnsanlar farklı olay ve davranışlara

yönelik açıklamalarda bulunurken geçmiş deneyimlerini ve son zamanlardaki beklentilerini göz önünde bulundurarak benzer açıklamalar yapmaya çalışırlar (Volpe ve Levin 1998). Heider (1958)'a göre tüm insanlar hem kendilerinin hem de diğerlerinin davranışlarının nedenine yönelik açıklamalar getirme ihtiyacındadırlar. Böylece tutarlı ve dengeli bir dünya anlayışına sahip olurlarken aynı zamanda çevrelerini ve dünyayı kendileri için daha kontrol edilebilir hale getirirler.

Yükleme biçimleri, Abramson ve ark. (1978) tarafından üç boyutta tanımlanmıştır. Bunlar içsellik-dışsallık, değişmezlik-değişebilirlik ve genellik-özellik boyutlarıdır. İçsellik, bir olayın nedeninin kişinin kendisinden kaynaklanmasıdır. Eğer birey, olayın nedeninin kendi dışında yer alan faktörlerden kaynaklandığına inanıyorsa buna da dışsallık adı verilmektedir. Örneğin sınavdan başarısız olan biri bu durumun nedenini zekası olarak görüyorsa bu içsel bir yüklemidir. Aynı kişi bunun nedenini sınavın zor olmasına bağlıyorsa bu da dışsal bir yüklemidir (Hewitt ve ark. 2004). Değişmezlik ise bir olayın nedeninin zaman içerisindeki durağanlığıdır. Bir başka ifadeyle, eğer birey olayın nedeninin uzun süreli olacağını ve gelecekte de yineleyerek tekrarlanacağını düşünüyorsa buna değişmezlik; nedenin kısa süreli olacağını

TABLO 2. DEK Toplam Puanı ve DEK'in Alt Boyutlarının Yordayıcıları.

Yordananlar	Model	Yordayıcılar	β	t	R ²	sd	F
DEK toplam	1	BDE ^a	,03	,58			
		MOKSL ^b	,39	6,5***	,16	2.292	28,62
	2	BDE	.01	.12			
		MOKSL	.38	6.38***			
		Kötü olaylar için genellik	.17	3.1**	.19	1.291	6.04
DEK-Ahlak	1	BDE	.02	.37			
		MOKSL	.35	5.72***	.13	2.292	21.62
	2	BDE	-.01	-.16			
		MOKSL	.34	5.54***			
		Kötü olaylar için önemlilik	.14	2.46*	.15	1.291	6.04
DEK-Olabilirlik	1	BDE	.04	.61			
		MOKSL	.23	3.68***	.06	2.292	9.91
	2	BDE	.01	.22			
		MOKSL	.22	3.54***			
		Kötü olaylar için genellik	.15	2.6**	.08	1.291	6.77
DEK-Olabilirlik-Diğerleri	1	BDE	.04	.65			
		MOKSL	.21	3.28**	.05	2.292	8.71
DEK-Olabilirlik-Kendisi	1	BDE	.03	.48			
		MOKSL	.22	3.5**	.06	2.292	8.71
	2	BDE	.001	.02			
		MOKSL	.21	3.34***			
		Kötü olaylar için genellik	.15	3.06**	.09	1.291	6.7

^a BDE, Beck Depresyon Envanteri; ^b MOKSL, Maudsley Obsesif Kompulsif Soru Listesi; *p<.05, **p<.01, ***p<.001.

ve gelecekte aralıklarla tekrarlanacağını düşünüyorsa buna da değişebilirlik adı verilmektedir. Örneğin kişi, arkadaşının kendine iltifat etmesini onun iyi bir insan olmasına bağlıyorsa değişmez, o gün arkadaşının keyfinin yerinde olmasına bağlıyorsa değişebilir yüklem yapıyor demektir. Yükleme biçiminin diğer boyutunda yer alan genellik ise olay için algılanan nedenin diğer ortamlarda da geçerli olması ile ilişkilidir. Eğer birey nedenin sadece belli bir duruma özgü olduğunu düşünüyorsa bu da özellik olarak tanımlanmaktadır. Örneğin sınavdan başarısız olma durumu zeka gibi daha genel bir yapıya bağlıyorsa ge-

nel yükleme; matematik yeteneğinin olmaması gibi daha sınırlı bir yapıya bağlıyorsa özel yükleme yapılıyor olacaktır (Abramson ve ark. 1978).

Yükleme biçiminin daha sonra Wortman ve Dintzer (1978) tarafından dördüncü bir boyutu tanımlanmıştır. Önemlilik-önemsizlik olarak ifade edilen bu boyutta, olayların sonucunun birey için taşıdığı önem derecesi göz önüne alınmaktadır. Yaşanan olayın birey açısından taşıdığı önem derecesi arttıkça yapılan yüklemenin önemlilik; önem derecesi azaldıkça ise yapılan yüklemenin önemsizlik boyutunda yer aldığı belirtilmektedir.

Yükleme biçimine ilişkin geliştirilen teori ve bu alanda yapılan araştırmaların uzun bir geçmişi olduğu görülmektedir. Psikolojinin pek çok alanında ilgi odağı olan yükleme biçimlerinin klinik psikoloji alanında daha çok depresyon ve umutsuzluk modeli çerçevesinde ele alındığı görülmektedir (Propat 2002). Depresyonun umutsuzluk teorisine göre, bireyler kendilerini depresyona yatkın kılan bir yükleme biçimine sahiptirler. Depresif yükleme biçimi olarak tanımlanan bu tarza sahip bireyler, olumsuz olayları daha çok içsel, kalıcı ve genel nedenlere yüklemektedirler. Yatkınlık stres modeli çerçevesinde böylesi bir yükleme biçimine sahip olan bireyler depresyona yatkın olacaklar, olumsuz yaşam olayları (stres) ile karşılaştıklarında ise umutsuzluk yaşayacaklar ve bu durum da depresyonla sonuçlanacaktır. Ayrıca Wortman ve Dintzer (1978) depresif yükleme biçimine ek olarak olumsuz olayların kişi açısından önemli olarak algılanmasının da umutsuzluk ve depresyonun gelişiminde bir risk faktörü olabileceğini belirtmiştir. Araştırma sonuçları depresyonun umutsuzluk modelini destekler görünmektedir. Olumsuz olayların yaşamlarındaki içsel, kalıcı ve genel nedenlerin sonucu olduğuna inananların, olumsuz olayların nedenini dışsal, değişebilir ve özel nedenlerin sonucu olarak gören bireylere göre daha depresif oldukları görülmektedir (Alloy ve ark. 1992, Seligman ve ark. 1979).

Özetle, ilgili yazın incelendiğinde yükleme biçimlerinin depresyonu anlamada yararlı bilgiler sağlayan önemli bir bilişsel değişken olduğu söylenebilir. Diğer taraftan benzer şekilde, DEK'in son yıllarda üzerinde sıklıkla çalışılan, OKB ve depresyonla olan ilişkileri kapsamlı olarak ele alınan bir değişken olduğu görülmektedir. Ancak yazında DEK, yükleme biçimleri, depresif ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkileri bir arada inceleyen herhangi bir araştırma olmadığı görülmektedir. Bu açıdan bu araştırmanın birinci amacı DEK ve yükleme biçimi alt boyutları ile depresif ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Araştırmanın ikinci amacı ise depresif ve obsesif kompulsif belirtilerin etkileri istatistiksel olarak kontrol edildikten sonra DEK'in alt boyutlarını, yükleme biçimi alt boyutlarından hangilerinin daha iyi yordadığını belirlemektir.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmaya Ankara'da bir Devlet Üniversitesinin değişik fakülte ve sınıflarında eğitimine devam eden toplam 312 öğrenci katılmıştır. İstatistiğin temel sayıtlarına uygun olmayan aşırı uçlardaki veriler atıldıktan

sonra analizler temel sayıtların karşılandığı görülen 295 katılımcının verisi üzerinden yürütülmüştür. Katılımcıların 104'ü (%35.3) erkek ve 191'i (%64.7) kadındır. Yaş ortalaması 20.81 (S= 1.99) olarak bulunmuştur.

Veri toplama araçları

Demografik bilgi formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, yaşadığı yer gibi sosyodemografik özelliklerini değerlendirmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmış bir bilgi formudur.

Maudsley Obsesif Kompulsif Soru Listesi (MOKSL)

Kişilerin obsesif kompulsif belirtilerini değerlendirmek amacıyla kullanılan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Hodgson ve Rachman (1977) tarafından geliştirilmiş envanter 30 maddelik 'doğru-yanlış' türü sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Erol ve Savaşır (1988) tarafından yapılmıştır. Uyarlamada, orijinal envantere ruminasyonla ilgili 7 madde daha eklenmiş böylece 37 maddelik bir envanter oluşmuştur.

Beck Depresyon Envanteri (BDE)

Depresyonun duygusal, bilişsel, somatik ve motivasyonel belirtilerini ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiş 21 maddeden oluşan bir ölçektir (Savaşır ve Şahin 1997). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Hisli (1988, 1989) tarafından yapılmıştır.

Düşünce Eylem Kaynaşması Ölçeği (DEKÖ)

Düşünce ve eylemlerin psikolojik kaynaşmasını ölçen, 19 maddeden oluşan bir ölçektir. Shafran ve ark. (1996) tarafından geliştirilen ölçekte maddeler 5'li likert tipi bir ölçek üzerinden değerlendirilmektedir (0=hiç katılmıyorum; 4=tümüyle katılıyorum). Toplam puanların 0 ile 76 arasında dağılım gösterdiği ölçekten alınan yüksek puanlar daha güçlü DEK'i göstermektedir. Orijinal ölçekte DEK-Ahlak, DEK-Olabilirlik-Kendisi ve DEK-Olabilirlik-Diğerleri olmak üzere üç alt ölçek bulunmaktadır. Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması Yorulmaz ve ark. (2004) tarafından yapılmıştır.

Yükleme Biçimi Ölçeği (YBÖ)

Bireylerin kendileri ve önem verdikleri bir kişi hakkındaki nedensel yüklemelerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Seligman ve ark. tarafından geliştirilen ölçek daha sonra Peterson ve ark. (1982) tarafından yeniden düzenlenmiştir.

Ölçek, altı tanesi “iyi”, altı tanesi “kötü” olaylara ilişkin toplam 12 farklı hipotetik olaydan oluşmaktadır. Ölçeği doldururken katılımcılar önce, kendi başlarına geldiğini hayal ettikleri her bir olaya neyin neden olduğunu belirtmekte ve daha sonra bu nedeni içsel-dışsal, değişebilir-değişemez, genel-özel ve önemli-önemsiz boyutlarını dikkate alarak 7 dereceli bir ölçek üzerinden değerlendirmektedir. Puanlar uygun sorular birleştirilerek her bir yükleme boyutu ile ilgili olarak iyi ve kötü olaylar için ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Her boyut için alınan yüksek puanlar; içsellik, değişmezlik, genellik ve önemliliği; düşük puanlar ise dışsallık, değişebilirlik, özellik ve önemsizliği belirtmektedir (Peterson ve ark. 1982). Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması Papatya (1987) tarafından yapılmıştır.

İşlem

Araştırmada ölçekler, sıralamadan doğacak yanlılığı önlemek amacıyla seçkisiz sırada ve Demografik Bilgi Formu ile birlikte uygulanmıştır. Uygulamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı hakkında genel bir bilgi verilmiş ve isim yazmamaları ifade edilmiştir. Ölçekler, katılımcılara sınıflarda araştırmacı gözetiminde toplu olarak uygulanmıştır.

BULGULAR

1. Bağıntı analizi sonuçları

Düşünce-eylem kaynaşması, yükleme biçimleri, depresif ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere Pearson Momentler Çarpımı Tekniği uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki bağıntı ilişkilerini gösteren analiz sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1’de de görüldüğü gibi DEK ve yükleme biçimi alt boyutları arasındaki bağıntılara bakıldığında; DEK toplam puanı ile yükleme biçiminin kötü olaylar için genellik ($r=.22$, $p<.01$) ve kötü olaylar için önemlilik ($r=.21$, $p<.01$) alt boyutları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir. DEK-Ahlak puanı ile yükleme biçiminin kötü olaylar için genellik ($r=.17$, $p<.01$) ve kötü olaylar için önemlilik ($r=.20$, $p<.05$) boyutları arasındaki ilişki de anlamlıdır. Ayrıca DEK-Olabilirlik, DEK-Olabilirlik-Kendisi ve DEK-Olabilirlik-Diğerleri alt boyutları ile yükleme biçiminin kötü olaylar için genellik boyutu arasındaki ilişkinin de anlamlı olduğu görülmektedir; elde edilen bağıntı katsayıları sırasıyla .18 ($p<.01$), .21 ($p<.01$) ve .14 ($p<.05$) olarak bulunmuştur.

Düşünce-eylem kaynaşması (DEK) toplam puanı ve tüm alt boyutlarının BDE ile ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir. En yüksek ilişkinin DEK toplam puanı ve BDE arasında olduğu görülürken ($r=.21$, $p<.01$), daha sonra sırasıyla DEK-Ahlak ($r=.18$, $p<.01$), DEK-Olabilirlik ($r=.14$, $p<.05$) DEK-Olabilirlik-Kendisi ($r=.13$, $p<.05$) ve DEK-Olabilirlik-Diğerleri ($r=.13$, $p<.05$) alt boyutlarının BDE ile ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Düşünce-eylem kaynaşması toplam puanı ve tüm alt boyutlarının MOKSL ile ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir. En yüksek ilişkinin DEK toplam puanı ve MOKSL arasında olduğu görülürken ($r=.40$, $p<.01$), daha sonra sırasıyla DEK-Ahlak ($r=.36$, $p<.01$), DEK-Olabilirlik ($r=.25$, $p<.01$), DEK-Olabilirlik-Kendisi ($r=.24$, $p<.01$) ve DEK-Olabilirlik-Diğerleri ($r=.23$, $p<.01$) boyutlarının MOKSL ile ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Yükleme biçimi alt boyutları ile BDE arasındaki bağıntılara bakıldığında ise yükleme biçiminin kötü olaylar için genellik ($r=.20$, $p<.01$), kötü olaylar için önemlilik ($r=.27$, $p<.01$) ve iyi olaylar için önemlilik ($r=0.16$, $p<.01$) alt boyutlarının BDE ile ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Yükleme biçimi alt boyutları ile MOKSL arasındaki bağıntılar açısından bakıldığında ise yükleme biçiminin kötü olaylar için genellik ($r=.14$, $p<.05$), kötü olaylar için önemlilik ($r=.19$, $p<.01$), iyi olaylar için genellik ($r=.22$, $p<.01$) ve iyi olaylar için önemlilik ($r=0.19$, $p<.01$) alt boyutlarının MOKSL ile ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir. BDE ve MOKSL arasında da anlamlı ilişki ($r=.44$, $p<.01$) bulunmuştur.

2. Regresyon analizi sonuçları

Depresif ve obsesif kompulsif belirtiler kontrol edildikten sonra DEK alt boyutlarını, yükleme biçiminin hangi boyutlarının ne düzeyde yordadığını belirlemek amacıyla verilere Çoklu Regresyon Analizi uygulanmıştır. Bu amaçla beş ayrı regresyon analizi yürütülmüştür. Bunlardan ilki DEK toplam puanı için yapılırken, diğerleri DEK-Ahlak, DEK-Olabilirlik, DEK-Olabilirlik-Diğerleri ve DEK-Olabilirlik-Kendisi için yapılmıştır. Tüm analizlerde yordayıcı değişkenler olarak aynı değişken seti kullanılmıştır. Yordayıcı değişkenler analize iki blokta girilmiştir. Depresif ve obsesif kompulsif belirtilerin etkilerinin istatistiksel olarak kontrol edilmesi amacıyla BDE ve MOKSL ilk blokta analize girilirken, ikinci blokta ise yükleme biçiminin iyi ve kötü olaylar için ayrı ayrı olmak üzere içsellik, değişmezlik, genellik ve önemlilik alt boyutları girilmiştir. İkinci blokta değişkenler aşamalı

(stepwise) yöntem ile analize dahil edilmiştir. Böylece iki blokta toplam on yordayıcı değişkenin bulunduğu beş ayrı regresyon analizi yürütülmüştür. Regresyon analizine ilişkin sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2’de de görüldüğü gibi BDE ve MOKSL yordayıcı setinin DEK-Toplam puanını anlamlı düzeyde yordadığı $F(2.292)=28.62$, $p<.001$ ve varyansın %16’sını açıkladığı görülmektedir. MOKSL ve BDE’nin etkisi kontrol edildikten sonra yükleme biçimleri alt boyutlarından sadece kötü olaylar için genellik boyutunun DEK-Toplam puanını anlamlı düzeyde yordadığı $F(1.291)=9.52$, $p=.002$ ve varyansın %3’ünü açıkladığı görülmektedir.

DEK-Ahlak boyutu açısından bakıldığında BDE ve MOKSL yordayıcı setinin DEK-Ahlak puanını anlamlı düzeyde yordadığı $F(2.292)=21.62$, $p<.001$ ve varyansın %13’ünü açıkladığı görülmektedir. MOKSL ve BDE’nin etkisi kontrol edildikten sonra yükleme biçimleri alt boyutlarından sadece kötü olaylar için önemlilik boyutunun DEK-Ahlakı anlamlı düzeyde yordadığı $F(1.291)=6.04$, $p=.015$ ve varyansın %2’sini açıkladığı görülmektedir.

DEK-Olabilirlik boyutu açısından bakıldığında BDE ve MOKSL yordayıcı setinin DEK- Olabilirlik puanını anlamlı düzeyde yordadığı $F(2.292)=9.91$, $p<.001$ ve varyansın %06’sını açıkladığı görülmektedir. MOKSL ve BDE’nin etkisi kontrol edildikten sonra yükleme biçimi alt boyutlarından sadece kötü olaylar için genellik boyutunun DEK-Olabilirliği anlamlı düzeyde yordadığı $F(1.291)=6.77$, $p=.01$ ve varyansın %02’sini açıkladığı görülmektedir.

DEK-Olabilirlik-Diğerleri boyutu açısından bakıldığında BDE ve MOKSL yordayıcı setinin DEK-Olabilirlik-Diğerleri puanını anlamlı düzeyde yordadığı $F(2.292)=8.15$, $p<.001$ ve varyansın %05’sini açıkladığı görülmektedir. MOKSL ve BDE’nin etkisi istatistiksel olarak kontrol edildikten sonra yükleme biçiminin hiçbir alt boyutunun DEK-Olabilirlik-Diğerleri boyutunu anlamlı düzeyde yordamadığı görülmektedir.

DEK-Olabilirlik-Kendisi boyutu açısından bakıldığında ise BDE ve MOKSL yordayıcı setinin DEK-Olabilirlik-Kendisi puanını anlamlı düzeyde yordadığı $F(2.292)=8.71$, $p<.001$ ve varyansın %06’sını açıkladığı görülmektedir. MOKSL ve BDE’nin etkisi kontrol edildikten sonra yükleme biçimleri alt boyutlarından sadece kötü olaylar için genellik boyutunun DEK-Olabilirlik-Kendisini anlamlı düzeyde yordadığı $F(1.291)=9.37$, $p=.002$ ve varyansın %03’ünü açıkladığı görülmektedir.

TARTIŞMA

Hatırlanacağı gibi bu araştırmanın birinci amacı DEK, yükleme biçimleri, depresif ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkilerin incelenmesiydi. Yapılan analizler sonucunda DEK ve yükleme biçimlerinin bazı alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. DEK ve yükleme biçimi alt boyutlarına ilişkin elde edilen bağıntı sonuçları daha sonraki kısımda regresyon analizi bulguları ile birlikte tartışılmıştır. Araştırmadan elde edilen diğer bulgular açısından bakıldığında ise DEK ve yükleme biçimlerinin bazı alt boyutlarının hem depresif hem de obsesif kompulsif belirtilerle ilişkili olduğu görülmektedir.

Düşünce-eylem kaynaşması toplam puanı ve tüm alt boyutlarının, MOKSL ve BDE ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak DEK-Ahlak boyutunun, diğer DEK alt boyutlarına göre MOKSL ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgu Shafran ve ark. (1996) ve Rassin ve ark. (2001a, 2001b) tarafından yapılan araştırmaların bulgularıyla çelişkili görünmektedir. Bu araştırmalarda, DEK-Olabilirlik boyutunun DEK-Ahlak boyutuna göre obsesif belirtilerle daha yüksek bağıntı gösterdiği bulunmuştur. Ancak Yorulmaz ve ark. (2004) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise DEK-Ahlak boyutunun DEK-Olabilirlik boyutuna göre MOKSL ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Yorulmaz ve ark., söz konusu çelişkinin Batı ve Türk kültürleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanıyor olabileceğini belirtmişler ve toplulukçu bir kültür olan Türk toplumunda sosyal onaya verilen önemin ve bazı dini farklılıkların söz konusu tutarsızlığı ortaya çıkarmış olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu açıdan bu araştırmada elde edilen bu bulgunun Yorulmaz ve ark. (2004)’nın bulgularını destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Düşünce-eylem kaynaşmasının depresyonla olan ilişkisi açısından bakıldığında ise yine DEK-Ahlak boyutunun diğer DEK alt boyutlarına göre BDE ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgunun Abramowitz ve ark. (2003) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları ile kısmen tutarlı olduğu söylenebilir. Abramowitz ve ark. DEK-Ahlak boyutunun BDE ile ilişkili olduğunu bulurken; DEK-Olabilirlik boyutunun ise BDE ile ilişkili olmadığını ortaya koymuşlardır. Yine Shafran ve Rachman (2004), DEK kavramını gözden geçirdikleri yazılarında DEK-Olabilirlik boyutunun daha çok obsesif şikayetlerle ilgili olduğunu belirtirken; DEK-Ahlak boyutunun ise doğrudan depresyonla ilişkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu araştırmada ise DEK’in tüm alt boyutlarının BDE ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bu açıdan DEK'in Olabilirlik alt boyutları ile BDE arasında görülen böylesi bir ilişkinin olası ortak değişkenler tarafından etkileniyor olabileceği düşünülmektedir. Amir ve ark. (2001), DEK-Olabilirlik boyutunun sorumluluk algısı ve suçluluk duyguları ile ilişkili olabileceğini belirtirken; Abramowitz ve ark. (2003) ise DEK-Olabilirlik ve negatif duygulanım arasındaki ilişkiye dikkat çekmişlerdir. Söz konusu değişkenlerin (negatif duygulanım, sorumluluk algısı ve suçluluk duyguları) depresyonla da ilişkili olduğu bilinmektedir. Kötü bir olayı düşünmenin, o olayın olma olasılığını arttırabileceği inancı artan sorumluluk algısı, suçluluk duyguları ve negatif duygular nedeniyle depresif belirtilerle bağlantılı bulunmuş olabilir. Ancak bu sayıltının başka bir araştırma deseni ile test edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada ayrıca yükleme biçiminin bazı alt boyutlarının hem MOKSL hem de BDE ile ilişkili olduğu bulunmuştur. MOKSL ile yükleme biçiminin kötü olaylar için genellik, kötü olaylar için önemlilik, iyi olaylar için genellik ve iyi olaylar için önemlilik alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. İlgili yazın incelendiğinde obsesif kompulsif belirtilerle yükleme biçimleri arasındaki ilişkiyi ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan bu çalışmadan elde edilen bulgular göz önüne alındığında, obsesif kompulsif belirtiler arttıkça bireylerin, olayın niteliğini göz önüne almaksızın daha genel ve önemli yüklemeler yapabileceği söylenebilir. Bu açıdan olayların kişi için taşıdığı önem derecesi OKB'deki mükemmeliyetçilik ve sorumluluk algısı kavramlarıyla bağlantılı olabilir (Rassin ve Koster 2003). Olayların tüm sonuçları etkileyebileceğine işaret eden daha genel yüklemeler ise olayların nedenlerinin değişmez olarak algılanması ve OKB'de görülen katı bilişsel şemalarla ilgili olabilir (Berle ve Starcevic 2005).

Yükleme biçimlerinin depresyonla olan ilişkileri açısından bakıldığında ise BDE ve yükleme biçiminin, kötü olaylar için önemlilik, kötü olaylar için genellik ve iyi olaylar için önemlilik boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bulguların yazın ile kısmen tutarlı olduğu anlaşılmaktadır (Alloy ve ark. 1992, Seligman ve ark. 1979, Wortman ve Dintzer 1978). Söz konusu çalışmalarda genellikle depresif bireylerin kötü olayları daha içsel, değişmez, genel ve önemli nedenlere; iyi olayları ise daha dışsal, değişebilir, özel ve önemsiz nedenlere yükledikleri görülmektedir. Bu çalışmada, kötü olaylara ilişkin yapılan yükleme biçimleri ve BDE arasında bulunan ilişkilerin söz konusu çalışmalara tutarlı olduğu söylenebilir. İyi olayların önemliliği ve depresyon arasında görülen ilişkinin ise yazınla çelişki-

li olduğu görülmektedir. Ancak yukarıda OKB açısından ifade edilen açıklamaların depresyon için de geçerli olabileceği düşünülmektedir. BDE'nin hem iyi hem de kötü olaylara ilişkin önemlilik yükleme boyutu ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu açıdan olayların niteliğini göz önüne almaksızın olayların önemli olduğuna ilişkin yüklemeler yapma durumu, depresyon açısından mükemmeliyetçilik ve sorumluluk algısı gibi bilişsel süreçlerle ilgili olabilir.

Yükleme biçimlerinin, BDE ve MOKSL ile oldukça benzer bağıntılar sergilediği görülmektedir. Bu bulgu göz önüne alındığında yükleme biçimlerinin, depresif ve obsesif kompulsif belirtileri birbirinden yeterince iyi ayırt edemediği söylenebilir. Bu durum ise depresyon ve OKB arasında ortak olarak gözlenen psikopatolojik süreçlerle bağlantılı olabilir. Bu görüşle tutarlı olarak bu çalışmada BDE ve MOKSL arasında orta düzeyde bir bağıntı bulunmuştur. Depresif ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki böylesi bir ilişki ise her iki psikopatoloji açısından ortak olarak gözlenen negatif duygulanım, mükemmeliyetçilik, suçluluk duygusu gibi faktörlerle ilişkili olabilir. Klinik gözlemlerden elde edilen bilgilerin de bu görüşle tutarlı olduğu söylenebilir. OKB'nin bilişsel davranışçı tedavisinde başlangıçta kompulsiyonlara yönelik davranışçı müdahalelerin yapıldığı daha sonra ise "ya hep ya hiç", "-meli, -malı" gibi depresyonda da gözlenen bilişsel hataların değerlendirildiği görülmektedir (Sayılğan 2003). Bu açıdan depresif ve obsesif kompulsif semptomatolojinin altında yatan bazı temel ve ortak süreçler (örneğin depresojenik bilişler) olabileceği düşünülmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere bu çalışmanın ikinci amacı depresif ve obsesif kompulsif belirtilerin etkileri istatistiksel olarak kontrol edildikten sonra DEK ve alt boyutlarının en iyi yordayan yükleme biçimi boyutlarını belirlemektir. Bu amaçla yürütülen regresyon analizi sonucunda DEK'in tüm alt boyutlarını en iyi yordayan değişkenin MOKSL olduğu görülmektedir. Bağıntı analizi sonuçlarına göre DEK ve BDE'nin birbirleriyle ilişkili olduğunun bulunmasına rağmen regresyon analizinde BDE'nin yordayıcı etkisinin kaybolduğu görülmektedir. Tüm analizlerde kontrol değişkeni olarak yer almakla birlikte MOKSL'nin yüklü bir varyans olarak DEK alt boyutlarını birinci düzeyde yordadığı görülmektedir. Bu bulgu, DEK ve obsesif kompulsif belirtilerin birbirleriyle ilişkili olduğunu ifade eden yazın bilgileriyle tutarlıdır (Amir ve ark. 2001, Shafran ve ark. 1996). Bu açıdan OKB'nin nasıl oluştuğu ve sürdüğünün anlaşılması bakımından DEK'in yararlı bilgiler sağlayabilecek önemli bir bilişsel değişken olduğu ifade edilebilir.

Regresyon analizine göre DEK toplam puanını, DEK-Olabilirlik ve DEK-Olabilirlik-Kendisi alt boyutlarını, MOKSL'den sonra en iyi yordayan ikinci değişkenin yüklem biçiminin kötü olaylar için genellik boyutu olduğu görülmektedir. Bu açıdan kötü olaylar için genel yüklem yapma puanı arttıkça; bir başka ifadeyle, kötü olayları ortaya çıkaran nedenin diğer tüm sonuçları etkileyeceği düşünüldükçe DEK toplam, DEK-Olabilirlik ve DEK-Olabilirlik-Kendisi puanlarının da artabileceği söylenebilir. İlgili yazın incelendiğinde anksiyete bozukluğuna sahip bireylerin yüklem biçimlerini ele alan araştırma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir (Michelson ve ark. 1997). Yapılan bu sınırlı sayıda araştırmanın büyük bir bölümünde ise anksiyöz bireylerin daha çok, kötü olayları genel nedenlere yüklediği görülmektedir. Bu açıdan kötü olayların genel nedenlere yüklenmesi anksiyete ile ilişkili olabilir. Ayrıca DEK-Olabilirlik boyutunun anksiyete ile ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçlarının olduğu da görülmektedir (Abramovitz ve ark. 2003, Hazlett-Stevens ve ark. 2002). Bu açıdan yüklem biçiminin kötü olaylar için genellik boyutu ile DEK-Olabilirlik ve DEK-Olabilirlik-Kendisi alt boyutları, anksiyete ile olan ilişkileri yoluyla birbirleriyle bağlantılı olabilir.

DEK-Olabilirlik-Diğerleri puanını ise MOKSL'den sonra yüklem biçiminin hiçbir alt boyutunun yordamadığı görülmektedir. Bu açıdan DEK-Olabilirlik-Diğerleri alt boyutu Shafran ve Rachman (2004)'ın da ifade ettiği gibi DEK'in diğer boyutlarına göre OKB ile daha fazla ilişkili olabilir ve OKB için bir psikopatoloji göstergesi olarak görülebilir.

DEK-Ahlak boyutunu, MOKSL'den sonra en iyi yordayan ikinci değişkenin ise yüklem biçiminin kötü olaylar için önemlilik boyutu olduğu görülmektedir. Bu açıdan kötü olayların kişi açısından taşıdığı önem derecesi arttıkça DEK-Ahlak puanının da artabileceği söylenebilir. Bilindiği gibi DEK-Ahlak, kişilerin düşüncelerine özel bir önem verdiği ve olumsuz düşüncelerin, olumsuz davranışlara eşit olduğuna inanılan bir tür bilişsel yanlılıktır. Eğer kişi ahlaki özelliklerle bağlantılı girici düşüncelerine büyük bir önem atfediyorsa bu türden düşünceler

ler hem bireyin büyük bir sıkıntı yaşamasına hem de bu düşüncelerin beraberinde getirebileceği zarara ilişkin sorumluluk algılarına neden olabilir (Amir ve ark. 2001). Bu açıdan kişinin, olumsuz olaylara yüklediği önem derecesi, sorumluluk algısı ve yarattığı sıkıntı duyguları ile olan ilişkileri yoluyla OKB'nin gelişimi ve sürmesinde etkili bir değişken olabilir. Ancak bunun dışında, başka türden bilişsel yanlılıklar da söz konusu ilişkide bir rol oynuyor olabilir. Rachman (1997) "normal" bir obsesyonun kişi açısından önemli, tehdit edici ve felaketleştirici olarak algılanmasının o obsesyonun "anormal" e dönüşmesinde önemli bir faktör olabileceğini belirtmiştir. Bu açıdan olumsuz olayların nedenine yüklenen önemin artmasına ek olarak sorumluluk algısı, yaşanan psikolojik sıkıntı, olayın tehdit edici olarak algılanması ve felaketleştirme gibi faktörler OKB'nin gelişimi ve sürmesinde birlikte işlev gören değişkenler olabilir.

Sonuç olarak DEK ve yüklem biçimleri değişkenlerinin hem birbirleriyle hem de depresif ve obsesif kompulsif belirtilerle ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu değişkenler arasında görülen ilişkilerin anksiyete, negatif duygulanım, sorumluluk algısı, suçluluk duygusu gibi ortak değişkenler tarafından etkileniyor olabileceği düşünülmektedir.

Özetle DEK, yüklem biçimleri, depresif ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkileri ele alan bu araştırma, geniş bir örneklem grubu üzerinde yürütülmüştür. Bu çalışmada, yazında şimdiye kadar birlikte ele alınmamış bazı değişkenler bir arada incelenmiştir. Ancak yukarıda ifade edilen diğer ortak değişkenlerin etkilerinin kontrol edilememiş olması bu çalışmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir. Bu açıdan bundan sonra yapılacak çalışmalarda ortak değişkenlerin etkilerinin, örneğin sorumluluk algısı, suçluluk, negatif duygulanım vb, kontrol edilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ileride yapılacak çalışmalarda üniversite öğrencileri üzerinde yürütülen bu araştırmanın klinik örneklem grubu üzerinde tekrarlanması ve elde edilen sonuçların ne düzeyde geçerli olduğunun araştırılması da konuya ayrı bir boyut katacaktır.

KAYNAKLAR

- Abramowitz JS, Whiteside S, Lynam D ve ark. (2003) Is thought-action fusion specific to obsessive-compulsive disorder?: a mediating role of negative affect. *Behav Res Ther*, 41: 1069-1079.
- Abramson LY, Seligman ME, Teasdale JD (1978) Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *J Abnorm Psychol*, 87(1): 49-74.
- Alloy LB, Lipman AJ, Abramson LY (1992) Attributional style as a factor for depression: validation by past history mood disorders. *Cognitive Ther Res*, 4: 391-407.

- Amir N, Freshman M, Ramsey ve ark. (2001) Thought-action fusion in individuals with OCD symptoms. *Behav Res Ther*, 39: 765-776.
- Berle D, Starcevic V (2005) Thought-action fusion: review of the literature and future directions. *Clin Psychol Rev*, 25: 263-284.
- Bleuler E (1934) *Textbook of Psychiatry*. New York: Macmillan.
- Erol N, Savaşır I (1988) Maudsley Obsesif-Kompulsif Soru Listesi. 24. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Araştırma El Kitabı. Ankara, s.107-114.
- Hazlett-Stevens H, Zucker BG, Craske MG (2002) The relationship

of thought-action fusion to pathological worry and generalized anxiety disorder. *Behav Res Ther*, 40: 1199-1204.

Heider F (1958) The psychology of interpersonal relations. New York: John Wiley.

Hewitt AK, Foxcroft DR, MacDonald J (2004) Multitrait-multimethod confirmatory factor analysis of the attributional style questionnaire. *Pers Indiv Differ*, 37: 1483-1491.

Hisli N (1988) Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi*, 6(22): 118-126.

Hisli N (1989) Beck Depresyon Envanteri'nin üniversite öğrencileri için geçerliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23): 3-13.

Hodgson RJ, Rachman S (1977) Obsessional-compulsive complaints. *Behav Res Ther*, 15: 389-395.

Michelson LK, Bellanti CJ, Testa SM ve ark. (1997) The relationship of attributional style to agoraphobia severity, depression, and treatment outcome. *Behav Res Ther*, 35: 1061-1073.

Muris P, Meesters C, Rassin E, Merckelbach H ve ark. (2001) Thought-action fusion and anxiety disorders symptoms in normal adolescents. *Behav Res Ther*, 39: 843-852.

Papatya I (1987) Depresif kişilerin kendilerine ve önem verdikleri bir kişiye ilişkin yüklemeleri. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü.

Peterson C, Semmel A, von Baeyer C ve ark. (1982) The Attributional Style Questionnaire. *Cognitive Ther Res*, 6(3): 287-300.

Propat A (2002) The relationship between attributional style, gender and the five-factor model of personality. *Pers Indiv Differ*, 33: 1185-1201.

Rachman S (1976) The modification of obsessions: A new formulation. *Behav Res Ther*, 14: 437-443.

Rachman S (1997) A cognitive theory of obsessions. *Behav Res Ther*, 35: 793-802.

Rassin E, Diepstraten P, Merckelbach H ve ark. (2001a) Thought-action fusion and thought suppression in obsessive-compulsive disorder. *Behav Res Ther*, 39: 757-764.

Rassin E, Merckelbach H, Muris P ve ark. (2001b) Thought-action fusion scale: further evidence for its reliability and validity. *Behav Res Ther*, 39: 537-544.

Rassin E, Koster E (2003) The correlation between thought-action fusion and religiosity in a normal sample. *Behav Res Ther*, 41: 361-368.

Salkovskis PM (1985) Obsessional-compulsive problems: A cognitive behavioural analysis. *Behav Res Ther*, 23: 571-583.

Savaşır I, Şahin NH (1997) Bilişsel Davranışçı Tedavilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara, 23-39.

Sayılgan MA (2003) Obsesif kompulsif bozukluk ve bilişsel-davranışçı tedavi. I. Savaşır, G. Soygüt ve E. Kabakçı, (Eds.), *Bilişsel Davranışçı Terapiler içinde* (3. baskı) (71-90). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Seligman MEP, Abramson LY, Semmel A ve ark. (1979) Depressive attributional style. *J Abnorm Psychol*, 88: 242-247.

Shafraan R, Thordarson DS, Rachman SR (1996) Thought-action fusion in obsessive compulsive disorder. *J Anx Disord*, 10(5): 379-391.

Shafraan R, Rachman S (2004) Thought-action fusion: a review. *J Behav Ther Exp Psychiatry*, 35: 87-107.

Volpe N, Levin R (1998) Attributional style, dreaming and depression. *Pers Indiv Differ*, 25: 1051-1061.

Wortman CB, Dintzer L (1978) Is an attributional analysis of the learned helplessness phenomenon viable? A critique of the Abramson, Seligman, Teasdale reformulation. *J Abnorm Psychol*, 87: 75-90.

Yorulmaz O, Yılmaz AE, Gençöz T (2004) Psychometric properties of the Thought-Action Fusion Scale in a Turkish sample. *Behav Res Ther*, 42: 1203-1214.